

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-133>

УДК 338.48 (477)

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВОВА)

TRANSFORMATION OF THE MARKET OF EXCURSION SERVICES IN UKRAINE DURING MARTIAL LAW (IN THE EXAMPLE OF LVIV)

Багрій Мар'яна Василівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7357-9418>

Кушнір Леся Павлівна

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8456-4935>

Терлецька Оксана Василівна

кандидат географічних наук, доцент кафедри,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3795-8653>

Bahriy Mariana, Kushnir Lesya, Terletska Oksana
Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv

Екскурсійні послуги є неодмінним складником туристичного продукту, виконуючи в процесі його реалізації надзвичайно важливу роль. Екскурсійна діяльність сприяє багатогранному розвитку людей, громад і суспільств, позитивно сприяючи, зокрема, на освіту й навчання, культурні обміни, особистий розвиток, соціальні зв'язки, охорону довкілля, громадську активність та добробут. Використовуючи можливості наочного навчання та дослідження, екскурсії сприяють створенню більш освіченого, взаємопов'язаного та стійкого світу.

Ключові слова: екскурсійна діяльність, екскурсія, туризм, Львів, Україна, ринок екскурсійних послуг, послуги.

Excursion services are an integral part of the tourism product, playing a significant role in the process of its implementation. Sightseeing activities contribute to the multifaceted development of individuals, communities, and societies, positively influencing, in particular, education and training, cultural exchanges, personal development, social connections, environmental protection, civic engagement, and well-being. Through experiential learning and exploration, field trips contribute to a more educated, interconnected, and sustainable world. The research article reveals the peculiarities of the transformation of the excursion services market in Lviv, one of Ukraine's largest tourist centers, after martial law's introduction. Changes in the volume and structure of the tourism services market have been identified. It has significantly shrunk, both the market of producers and the market of consumers, the number of tourist and excursion companies, individual entrepreneurs – specialists in tourist support, who have moved to other areas of economic activity, left the region or country or were mobilized, has decreased. A change in the structure of consumers of excursion services has been identified. The share of foreign tourists has decreased significantly, while the importance of residents interested in the history of their city, as well as internally displaced persons, has increased. Mainly for them, new excursion routes have been created that geographically cover the development areas of the second half of the nineteenth and early twentieth centuries. Among the traditional products, the most

popular ones, related to visiting the most famous monuments of Lviv's architects, remain and are concentrated in the central part of Lviv. Several thematic tours have also been preserved, which are well-known in Ukraine and the world and are an element of the city's tourism brand. These include tours related to the stages of Lviv's historical development, the ethnic communities that lived in the city, as well as tours that reveal the gastronomic delights of Lviv, tours for children, "romantic" tours, etc. The pricing policy of developers and sellers of excursion products takes into account the new realities. The average price of a sightseeing product has decreased, and the lower price limit has dropped. New social excursion products for Ukrainian soldiers undergoing rehabilitation have appeared.

Keywords: excursion activity, excursion, tourism, Lviv, Ukraine, excursion market, services.

Постановка проблеми. Екскурсійні послуги, як правило, є одним із обов'язкових складників туристичного продукту, відгравучи в процесі його реалізації надзвичайно важливу роль. Екскурсії сприяють культурному збагаченню їх учасників, у них формується уявлення про різноманітні традиції, звичаї, мови та способи життя, Вони надають цінні можливості для неформальної освіти людей, тому що пропонують практичний досвід, дають змогу їм взаємодіяти з реальним середовищем, процесами і явищами. Екскурсії пропонують важливі можливості для особистого зростання і розвитку. Вони заохочують дослідження, допитливість і самопізнання, спонукаючи їх учасників вийти із зони комфорту і прийняти новий досвід. Екскурсії об'єднують людей, зміцнюючи соціальні зв'язки та міжособистісні взаємостосунки. Екскурсії, що відбуваються в природному середовищі, підвищують обізнаність людей про екологічні проблеми та екосистеми, виховують дбайливе ставлення до природи, а отже сприяють збереженню довкілля та формуванню сталої поведінки. Деякі екскурсії, особливо ті, що зосереджені на історичних місцях, соціальних питаннях чи політичному контексті, сприяють громадському залученню та активізму. Екскурсії на свіжому повітрі та рекреаційні заходи сприяють фізичному здоров'ю, психічному благополуччю та загальній якості життя.

Різнманітні функції екскурсіїної діяльності доводять важливість її розвитку, а отже і дослідження науковцями навіть у найскладніші роки, зокрема, у період, коли Україна зазнала широкомасштабного російського вторгнення. Дослідження трансформації екскурсіїної діяльності у Львові, одному з провідних туристичних центрів України, в період воєнного стану, дасть можливість використати його досвід для інших міст держави з метою мінімізації негативних наслідків для цієї галузі, зумовлених несприятливими факторами розвитку, що сформувалися в останні роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще з початку пандемії COVID-19 кількість

публікацій в Україні, пов'язаних з екскурсіїною діяльністю суттєво зменшилася, однак, як і раніше, українські науковці публікують важливі дослідження з актуальних питань розвитку галузі. Зокрема, Лисюк Т. В., Терещук О. С., Білецький Ю. В. проаналізували перспективи розвитку екскурсіїної діяльності у зв'язку із посиленням інтеграційних процесів на українсько-польському прикордонні [1]. М. Білецький, Л. Котик встановили сучасні територіальні особливості розвитку екскурсіїного туризму в Україні [2], а також розглянули проблему актуалізації екскурсіїної діяльності на території Поліського туристично-рекреаційного району України [3], розвиток екскурсіїного туризму в Карпатському регіоні України [4] Сидорук А. В. і Омеляненко Г. А. встановили роль екскурсії як засобу засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі [5]. О. Гармата, О. Лазебна, Л. Бондаренко, зосередили увагу на еколого-екскурсіїній діяльності, дослідивши її класифікаційний і методичний аспект [6–7]. Ще напередодні пандемії COVID-19 В. Коваленко дослідив процес становлення та вдосконалення екскурсіїної методики при підготовці фахівців в Молдові, Білорусі та Україні [8]. С. Бабушко і А. Шкіленко, а також О. Загорянська подали загальний огляд сучасного стану, проблем та перспективи розвитку екскурсіїної діяльності в Україні [9–10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання трансформації ринку екскурсіїних послуг в Україні у період воєнного стану, в тому числі у Львові, досліджене недостатньо, здебільшого ця проблематика представлена публікаціями в засобах масової інформації, зокрема частково розкривається в інтерв'ю провідних фахівців у цій сфері, які вони давали професійним електронним і друкованим виданням.

Метою дослідження є розкриття особливостей трансформації ринку екскурсіїних послуг в Україні в період воєнного стану (на прикладі Львова) з акцентуванням уваги на здобутках і втратах, на нових екскурсіїних продуктах, розширенню туристично-екскур-

сійного простору, а також деяких загальних параметрах процесу тощо.

У статті проаналізовано екскурсійні послуги, що пов'язані з туристичними об'єктами, що знаходяться безпосередньо у Львові, тобто, екскурсії Львовом, без врахування екскурсійних одноденних турів околицями міста, загалом Львівською областю і Західною Україною, які пропонують більшість туристичних фірм міста.

Львів, як відомо, є одним із провідних туристично-екскурсійних центрів України. У період до пандемії COVID-19 в кращі роки його відвідували декілька мільйонів туристів, зокрема, у 2019 р., їх було 2,5 млн осіб [20]. У місті працювали десятки туристичних фірм, екскурсійною діяльністю займалися більше чи менше близько тисячі осіб, а кількість пропонувананих екскурсійних продуктів налічувала сотні позицій. Станом на сьогодні, за даними Львівської асоціації розвитку туризму, в її базі є майже 700 ліцензованих професіоналів туристичного супроводу [21].

Варто зазначити, що екскурсійна діяльність у Львові регульована внутрішніми нормативними документами, прийнятими Львівською міською радою. Найновішим із них є положення від 05.06.2019 р. «Про затвердження Положення про порядок проведення екскурсійної діяльності у м. Львові». Згідно із цим документом, на території м. Львова введено декларативний принцип провадження екскурсійної діяльності. Тобто суб'єкти туристичної діяльності самі повідомляють про намір провадити екскурсійну діяльність через подання заяви-анкети, у якій підтверджуватимуть свою відповідність вимогам, встановленим у законі України «Про туризм» для цього виду діяльності. На офіційному туристичному сайті Львівської міської ради має вестися реєстр фахівців туристичного супроводу. У Львові видають бейдж екскурсовода/гіда-перекладача (ідентифікаційну професійну картку) з метою впровадження єдиного зразка ідентифікатора екскурсовода [21].

Широкомасштабна російська агресія суттєво змінила економіку України, особливо її туристичну галузь. Після шоку, спричиненого пандемією COVID-19, вона лише почала відновлюватися, однак російське вторгнення зупинило цей процес. У сучасних умовах воєнного стану туристичні підприємства переорієнтувалися майже виключно на внутрішнього споживача, суттєво звузили перелік туристичних продуктів. Екскурсійна діяльність, як складова туризму, постраждала особливо сут-

тєво, сотні екскурсоводів змушені були цілком змінити вид професійної діяльності. Однак і за цих складних умов у провідних туристичних центрах України з'являються інноваційні екскурсійні продукти, екскурсійні бюро й екскурсоводи-індивідуали адаптуються до нових реалій.

Останні п'ять років суттєво трансформували екскурсійну діяльність у Львові – головному туристичному місті України (рис. 1). Екскурсійні бюро і приватні екскурсоводи змушені були реагувати на нові, надзвичайно складні виклики для туризму загалом й, зокрема, туристичної галузі. Спочатку пандемія COVID-19, а потім широкомасштабна російська агресія призвели до того, що на значні періоди потоки туристів до Львова були зведені до мінімуму, суттєво змінилися структура туристів до Львова, а також інші умови та фактори екскурсійної діяльності. Під час пандемії, від березня до червня 2020 р. екскурсоводам узагалі було заборонено працювати. Згодом дозволили проводити екскурсії для невеликих груп [22].

У період воєнного стану знову в рази зменшилася кількість іноземних туристів, у перші місяці російської агресії це були головного іноземні журналісти, представники різноманітних офіційних і недержавних структур. Однак, після того, як зникла військова загроза захоплення столиці України, Києва, їхня кількість суттєво зменшилася. Інша важлива група потенційних споживачів екскурсійних послуг, що з'явилася у Львові, це внутрішньо переміщені особи. За офіційними даними у Львові, головну у перші місяці російського вторгнення, поселилося понад 100 тис. осіб, а за неофіційними даними – близько 150 тис., кількість внутрішньо переміщених осіб у Львівській області перевищила 200 тис. осіб [23].

Суттєво змінився склад екскурсоводів. Чимало відомих у минулому екскурсоводів вимушені були тимчасово, або на постійно припинити свою діяльність у цій сфері. Деякі з них покинули територію України, або були мобілізовані до ЗСУ. У сфері екскурсійної діяльності зросла частка жінок. Великою втратою для міста була передчасна смерть одного з найвідоміших львівських краєзнавців і найвпізнаваніших екскурсоводів упродовж останніх 20 років – Петра Радковця. Він помер 4 лютого 2023 р. у віці 58 років. П. Радковець мав ліцензійне посвідчення львівського гіда під номером 1, яке офіційно отримав від Львівської міської ради [24].

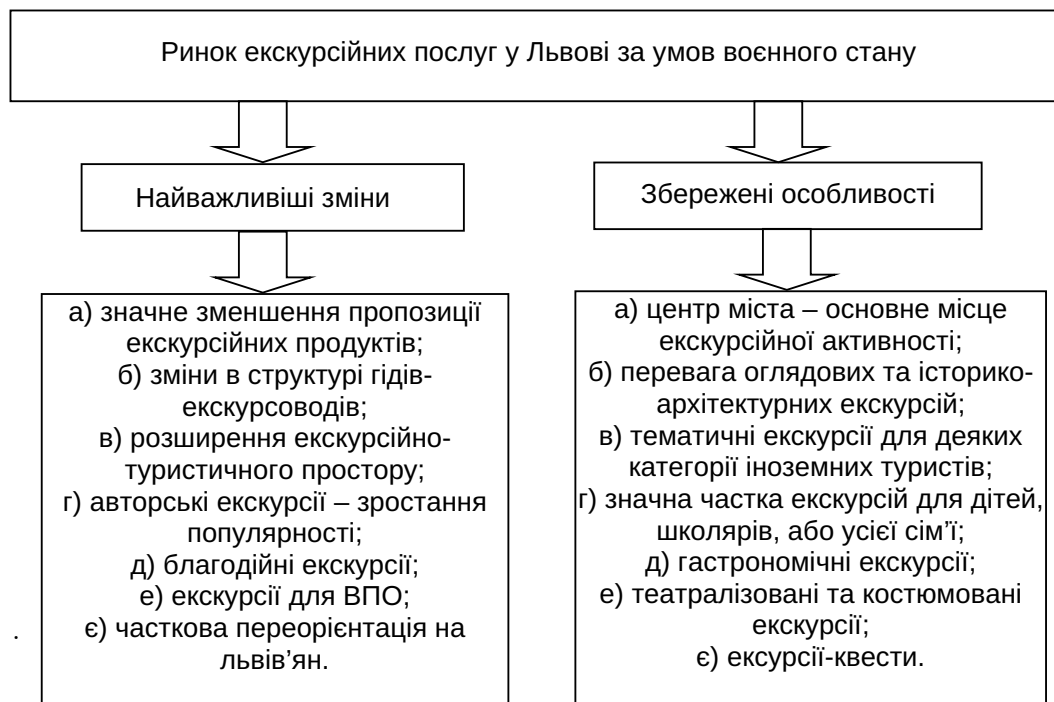

Рис. 1. Трансформація екскурсійної діяльності у Львові в період воєнного стану

Джерело: розроблено авторами

Екскурсоводи змушені частково переорієнтуватися на жителів Львова, які все ще недостатньо знають своє місто, переселенців до Львова, а також тих, хто проживає в околицях Львова. Унаслідок цього розширився екскурсійно-туристичний простір у Львові, до нього було включено райони забудови другої половини XIX – початку XX ст., такі як Кастелівка, Новий Світ та ін. Ще один продукт, який набув популярності – це екскурсія інтер'єрами будинків, замків плаців.

Зросла роль авторських екскурсій. Природно, що в складний для екскурсійної галузі час, передусім зберігається активність найкращих екскурсоводів, які найкраще знають місто. Використовуючи свої знання, вони пропонують особливі авторські екскурсії, зазвичай вони є тематичними та відбуваються у вихідні дні. Значну частку учасників таких екскурсій становлять також жителі Львова, які цікавляться його історією і сучасністю. Авторські екскурсії пропонують як окремі екскурсоводи – приватні підприємці, так і екскурсоводи, що співпрацюють із найвідомішими туристично-екскурсійними фірмами Львова.

Збереглися тематичні екскурсії для деяких категорії іноземних туристів, які усе таки відвідують Львів, попри воєнний стан. Передусім це туристи зі Польщі, Ізраїлю. Такі екскурсії

представляють особливості етнічної історії міста Львова.

Ще одна особливість – це екскурсії пов'язані з різними годинами доби: вечірні та ранкові. Вечірні екскурсії є давно поширеними в головних екскурсійних містах з огляду на активне їхнє вечірнє та нічне життя. Однак, на них вплинуло запровадження комендантської години, яка на час написання статті у Львівській області триває з 00:00 до 05:00. Востаннє її змінювали у жовтні 2022 р. Ранкових екскурсій менше. Ранкові екскурсії найчастіше є за індивідуальним замовленням. Зазвичай вони відбуваються передусім у місця року, коли довгий світловий день. Наприклад, такі екскурсії пропонує екскурсовод Анастасія Чепига «З першими променями сонця» [18]. Територіально така екскурсія охоплює центральну частину міста, однак вона може врахувати індивідуальні побажання екскурсанта, залежно від них екскурсовод робить акцент на особливостях історії, архітектури, релігії центральної частини Львова. Такі екскурсії призначені передусім для тих, хто приїжджає до Львова зранку, однак і для тих, хто любить ранковий час. Починають їх о 7 год або 8 год. Ранкові екскурсії пропонують також туристичні фірми Lviv Buddy, туроператор «Молодіжний туризм» й ін. [11–16].

Вечірні екскурсії, на відміну від ранкових, здебільшого групові. Однак вони так само зосереджуються на центральній частині міста Львова, традиційною їхньою частиною є також відвідування якомусь закладу харчування у Львові, найчастіше це відома кав'ярня. Однак пропонують і нічну екскурсію Личаківським кладовищем [16].

Важливим напрямком залишаються туристичні екскурсії для школярів і студентської молоді. Вони також мають свої особливості. Оскільки в цьому сегменті працює дуже багато екскурсійних операторів, відповідно є велика кількість екскурсійних продуктів, кожен намагається додати якусь родзинку до свого туру, хоча базово маршрутом подорожі є найвідоміші локації. Такою родзинкою можуть бути: різноманітні квести, майстер-класи, ігри [17].

Інший напрямок, що зберігся, – це т. зв. екскурсії, які позначають «для дорослих», однак йдеться тут передусім про ті з них, які мають певний елемент «пікантності» чи романтики. Як раніше фірми пропонують екскурсії, що експлуатують гастрономічну тематику, найпоширеніші варіанти це: «Кавовий Львів», «Шоколадний Львів», «Півний Львів», «Хмільний Львів». Для таких екскурсій часто пропонують формат майстерні. Подекуди трапляються такі формати екскурсійного продукту як «костюмована екскурсія», або ж «екскурсовод жартівник» [11–16].

Ціни на екскурсії є загалом демократичними, однак це зумовлено головним падінням

кількості туристів (табл. 1).

Вони коливаються в таких межах: пішохідні екскурсії – 150–300 грн і вище; автобусні екскурсії – 250 грн і більше; екскурсії іноземною мовою, залежно від мови, – 1000–1500 грн і більше. Індивідуальні піші екскурсії – 500 грн і більше, на автомобілі – 2000 грн і більше. Традиційна тривалість екскурсій – 2–3 год. Найдешевші групові екскурсії можуть коштувати, навіть, 60 грн/особа [11–16]. Найдорожчі серед піших екскурсій – це екскурсії з фотосесією, до яких залучається професійний фотограф. Найдорожча заявлена пропозиція від відомих фірм – це екскурсія каретою від «Андреоллі-тур» максимальна вартість якої становить 3500 грн. Однак є також значний сегмент – екскурсії на замовлення без зазначення ціни. Традиційно найдешевшими є пропозиції оглядових і історико-архітектурних екскурсій, вони присутні у всіх туристичних компаніях.

Воєнні дії на сході спричинили появу нових соціальних екскурсійних продуктів, їх організують органи міської та обласної влади, приватні фірми. У перші місяці війни, з метою адаптації у Львові величезної кількості внутрішньо переміщених осіб, для них було організовано низку безплатних екскурсій [25]. Періодично запрошують на безплатні екскурсії військовослужбовців ЗСУ, які лікуються чи проходять реабілітацію в медичних закладах. Із цією метою у Львові запустили соціально-культурний проект «Місто лікує». Його учасни-

Таблиця 1

Пропозиція екскурсій по Львову від відомих туристичних фірм

Назва фірми	Кількість екскурсій	Ціни, грн/ особа	Особливості екскурсійної діяльності *
Андреоллі-тур	70	150–3500	автобусні і автомобільні – 3, вечірні – 4, гастрономічні – 6, дитячі – 5, майстер-класи – 3, квести – 2
Відвідай	34	99–299	“ближній центр” і околиці Львова – 9, інтер’єрні – 2, автобусні – 1, “зелені екскурсії” (парки, сади, ландшафти) – 6, гастрономічні – 1
Капітолій	13	149–799	автобусні – 2, гастрономічні – 2
Молодіжний туризм	21	100–500	театралізовані та костюмовані – 6, гастрономічні – 5 (2 – майстер-класи), автобусні – 2, квести – 3, вечірні – 1
ONLYLviv	20	60–600	гастрономічні – 2, автобусні – 1, дитячі – 1
Топ-тур Львів	44	150–2100	автобусні й автомобільні – 5, сімейні та дитячі – 5, для іноземних туристів – 5, вечірні та нічні – 2, індивідуальні – 3, авторські – 1, квести – 2

* без оглядових і історико-архітектурних екскурсій, які присутні в значній кількості в пропозиції усіх туристичних фірм.

Джерело: складено авторами на основі [11–17]

ком, був згаданий вище Петро Радковець [26]. Час від часу трапляються благодійні екскурсії.

Висновки. Унаслідок дії негативних для розвитку туризму чинників, передусім пандемії COVID-19 і російської агресії, з початком якої в державі було запроваджено воєнний стан, у Львові суттєво зменшилися обсяги туристів, скоротилися обсяги туристичних і, пов'язаних із ними екскурсійних послуг, зменшилася кількість гідів екскурсиводів. Частина екскурсиводів переорієнтувалися на надання послуг львів'янам, які хотіли ліпше пізнати своє місто, а також внутрішньо переміщеним особам. Унаслідок цього розширився туристично-екскурсійний простір Львова, у який було включено райони забудови другої половини XIX – початку XX ст., такі як Кастелівка, Новий Світ й ін. Середня ціна екс-

курсійного продукту знизилася. Скоротилася значно кількість екскурсій іноземною мовою, дорожчих, розрахованих на іноземних туристів. Нижня межа цін на екскурсійні продукти опустилася. З'явилися специфічні соціальні туристичні продукти, що надаються, зокрема, військовослужбовцям, які лікуються чи проходять реабілітацію у медичних закладах Львова.

У наступних наукових дослідженнях доцільно звернути увагу на особливостях трансформації екскурсійної діяльності за умов воєнного стану в інших великих туристичних центрах України, а також дослідити іноземний досвід розвитку екскурсійної діяльності, накопичений в останні роки, у період після завершення пандемії COVID-19, з наголосом на інноваційних рішеннях у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лисюк Т., Терещук О., Білецький Ю. Перспективи розвитку екскурсійної діяльності у зв'язку із посиленням інтеграційних процесів на українсько-польському прикордонні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. С. 47–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-1> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Білецький М., Котик Л. Територіальні відмінності розвитку екскурсійного туризму в Україні. *Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону* : міжнародна монографія. Тернопіль, 2020. С. 38–74.
3. Білецький М., Котик Л. Актуалізація екскурсійної діяльності на території Поліського туристично-рекреаційного району України. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід* : зб. матер. міжнар. наук. конф. Львів. 2018. С. 34–40.
4. Білецький М., Котик Л. Розвиток екскурсійного туризму в Карпатському регіоні України. *Історія української географії*. 2018. Вип. 37. С. 38–74.
5. Сидорук А. В., Омеляненко Г. А. Роль екскурсій як засобу засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-34> (дата звернення: 13.04.2024)
6. Гармата О. М., Лазебна О. М., Бондаренко Л. І., Гладун Т. С. Еколого-екскурсійна діяльність: класифікаційний контент. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки* / Київ. 2020. Вип. СXLIX (149). С. 12–19. DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-149.2020.02>
7. Гармата О. М., Лазебна О. М., Бондаренко Л. І. Еколого-екскурсійна діяльність: методичний аспект. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки*. Київ. 2019. Вип. СXXXXV (145). С. 30–36. DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-145.2019.03>
8. Коваленко О. В. Становлення та вдосконалення екскурсійної методики при підготовці фахівців в республіках Молдова, Білорусь та Україна. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 19(3). С. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innpred_2019_19%283%29__8 (дата звернення: 13.04.2024).
9. Бабушко С., Шкіленко А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку екскурсійної діяльності в Україні. *Регіональний туризм: сучасний стан та шляхи оптимізації* : матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 73–75. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/babushko2.htm (дата звернення: 16.04.2024).
10. Загорянська О.Л. Екскурсійна діяльність як перспективний напрям розвитку туристичної галузі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 3. С. 72–76.
11. Lvivbuddy. URL: <https://lvivbuddy.com> (дата звернення: 13.04.2024).
12. Топ тур Львів. URL: <https://top-tour.lviv.ua/category/excursions-lviv> (дата звернення: 18.04.2024).
13. Індивідуальні екскурсії по Львову // Ukraine Travel Lab. URL: <https://ukrtravellab.com.ua/tours/individualni-ekskursiyi-po-lvovu> (дата звернення: 18.04.2024).
14. Екскурсійні програми по Львову // Туроператор Dana. URL: <https://danatur.com.ua/ekskursijni-prohamy-po-lvovu> (дата звернення: 19.04.2024).

15. Експерсії та подорожі по Львову на електромобілях // Phaeton Leopoldis. URL: <http://phaeton.lviv.ua> (дата звернення: 19.04.2024).
16. Експерсійні по Львову // Молодіжний туризм. URL: <https://mtourism.com.ua/excursion-to-lviv-ua-1> (дата звернення: 20.04.2024).
17. Квест-експерсії по Львову – новий формат проведення пішохідних експерсій // Look.city. URL: <https://look.city> (дата звернення: 22.04.2024).
18. Lviv with lowe з Оксаною Чепігою. URL: <https://oksa.com.ua/uk/avtorski-ekskursii/ekskursiji/avtorski-ekskursii/z-pershymu-promeniaymu-sontsia> (дата звернення: 22.04.2024).
19. Про затвердження Положення про порядок проведення експерсійної діяльності у м. Львові // Львівська міська рада. URL: [https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/\(SearchForWeb\)/299B720AFB367157C2258410004DC316?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/(SearchForWeb)/299B720AFB367157C2258410004DC316?OpenDocument) (дата звернення: 24.04.2024).
20. Звідки приїжджали та скільки витрачали туристи у Львові в 2019 році // Zaxid.net. URL: https://zaxid.net/zvidki-priyizhdzhalo_ta_skilki_vitrachali_turisti_u_lvovi_v_2019_rotsi_n1495198 (дата звернення: 24.04.2024).
21. Львівська Асоціація Розвитку Туризму. URL: <https://art.lviv.ua/uk> (дата звернення: 24.04.2024).
22. Туристів – обмаль. Гіди у Львові у пошуку нових ідей і роботи // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/turystiv-obmal%CA%B9-hidy-u-l%CA%B9vovi-u-poshuku-novykh-idey-i-roboty/30929946.html> (дата звернення: 24.04.2024).
23. Lozynskyy, R., Pantyley, V., Zubyk, A., & Smaliychuk, H. (2023). The effects of internal displacement on the host border regions (case study of the Lviv Region of Ukraine). *Europa XXI*, 45, 39–57. DOI: <https://doi.org/10.7163/Eu21.2023.45.4>
24. Помер львівський гід та краєзнавець Петро Радковець // Варіанти. URL: <https://varianty.lviv.ua/93126-pomer-lvivskiyi-hid-ta-kraieznaveets-petro-radkovets> (дата звернення: 25.04.2024).
25. Переселенцям у Львові пропонують низку безкоштовних експерсій // Твоє місто. URL: https://tvoemisto.tv/news/dlya_pereselentsiv_vlashtovuyut_bezkoshtovni_ekskursii_lvovom_129947.html (дата звернення: 25.04.2024).
26. У Львові запустили безкоштовні експерсії для військових, що лікуються у місті // Львівська міська рада. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/tourism/294980-u-lvovi-zapustili-bezkoshtovni-ekskursiji-dlya-vijskovikh-shcho-likuyutsya-u-misti-video> (дата звернення: 25.04.2024).

REFERENCES:

1. Lysiuk, T., Tereshchuk, O., Biletskyi, Yu. (2022). Perspektyvy rozvytku ekskursiinoi diialnosti u zviazku iz posylenniam intehratsiinykh protsesiv na ukrainsko-polskomu prykordoni [Prospects for the Development of Excursion Activities in Connection with the Strengthening of Integration Processes on the Ukrainian-Polish Borderland]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 41. P. 47–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-1> [in Ukrainian].
2. Biletskyi, M., Kotyk, L. (2020). Terytorialni vidminnosti rozvytku ekskursiinoho turyzmu v Ukraini [Territorial differences in the development of excursion tourism in Ukraine]. *Suchasni vektory rozvytku turyzmu: tendentsii ta perspektyvy krain Yevropeiskoho rehionu : mizhnarodna monohrafiia*. Ternopil. Pp. 38–74 [in Ukrainian].
3. Biletskyi, M., Kotyk, L. (2018). Aktualizatsiia ekskursiinoi diialnosti na terytorii Poliskoho turystychno-rekreatsiinoho raionu Ukrainy [Actualization of excursion activity in the territory of Polissya tourist and recreational region of Ukraine]. *Heohrafiia, ekonomika i turyzm: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid: zb. mater. mizhnar. nauk. konf. Lviv*. P. 34–40 [in Ukrainian].
4. Biletskyi, M., Kotyk, L. (2018). Rozvytok ekskursiinoho turyzmu v Karpatskomu rehioni Ukrainy [Development of sightseeing tourism in the Carpathian region of Ukraine]. *Istoriia ukrainskoi heohrafi*. Vol. 37. P. 38–74 [in Ukrainian].
5. Sydoruk, A. V., Omelianenko, H. A. (2022). Rol ekskursii yak zasobu zasvoiennia sotsiokulturnoho prostoru v etnichnomu turyzmi [The role of excursions as a means of mastering socio-cultural space in ethnic tourism]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-34> [in Ukrainian].
6. Harmata, O. M., Lazebna, O. M., Bondarenko, L. I., Hladun, T. S. (2020). Ekoloho-ekskursiina diialnist: klasyfikatsiinyi kontent [Ecological and excursion activities: classification content]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia : Pedahohichni nauky*. Vol. CXLIX (149). P. 12–19. DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-149.2020.02> [in Ukrainian].
7. Harmata, O. M., Lazebna, O. M., Bondarenko, L. I. (2019). Ekoloho-ekskursiina diialnist: metodychnyi aspekt [Eco-excursion activity: methodological aspect]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia : Pedahohichni nauky*. ol. CXXXXV (145). P. 30–36. DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-145.2019.03> [in Ukrainian].

8. Kovalenko, O. V. (2019). Stanovlennia ta vdoskonalennia ekskursionoi metodyky pry pidhotovtsi fakhivtsiv v respublikakh Moldova, Bilorus ta Ukraina [Establishment and improvement of excursion methodology in the training of specialists in the Republics of Moldova, Belarus and Ukraine]. *Innovatsiina pedahohika*. Vol. 19(3). P. 31–34. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_19%283%29__8 [in Ukrainian].
9. Babushko, S., Shkilenko, A. (2021). Suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku ekskursionoi diialnosti v Ukraini [Problems and Prospects for the Development of Excursion Activities in Ukraine]. *Rehionalnyi turyzm: suchasnyi stan ta shliakhy optymizatsii : materialy I mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv. P. 73–75. Available at: https://tourlib.net/statti_ukr/babushko2.htm [in Ukrainian].
10. Zahorianska, O. L. (2020). Ekskursiina diialnist yak perspektyvnyi napriam rozvytku turystychnoi haluzi [Excursion activity as a promising direction for the development of the tourism industry]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 3. P. 72–76 [in Ukrainian] [in Ukrainian].
11. Lvivbuddy. URL: <https://lvivbuddy.com> [in Ukrainian].
12. Top tur Lviv [Top tour of Lviv]. Available at: <https://top-tour.lviv.ua/category/excursions-lviv> [in Ukrainian].
13. Indyvidualni ekskursionii po Lvovu [Individual excursions in Lviv]. Ukraine Travel Lab. Available at: <https://ukrtravellab.com.ua/tours/indyvidualni-ekskursionii-po-lvovu> [in Ukrainian].
14. Ekskursiini prohramy po Lvovu [Excursion programs in Lviv]. Turoperator Dana. Available at: <https://danatur.com.ua/ekskursiini-prohramy-po-lvovu> [in Ukrainian].
15. Ekskursii ta podorozhi po Lvovu na elektromobiliakh [Excursions and trips around Lviv on electric cars]. Phaeton Leopoldis. Available at: <http://phaeton.lviv.ua> [in Ukrainian].
16. Ekskursii po Lvovu [Excursions in Lviv]. Molodizhnyi turyzm. Available at: <https://mtourism.com.ua/excursion-to-lviv-ua-1> [in Ukrainian].
17. Kvest-ekskursii po Lvovu – novyi format provedennia pishokhidnykh ekskursionii [Quest excursions in Lviv – a new format of walking excursions]. Look.city. Available at: <https://look.city> [in Ukrainian].
18. Lviv with lowe with Oksana Chepyga. Available at: <https://oksa.com.ua/uk/avtorski-ekskursii/ekskursiji/avtorski-ekskursii/z-pershymy-promeniamy-sontsia> [in Ukrainian].
19. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok provedennia ekskursionoi diialnosti u m. Lvovi [On Approval of the Regulation on the Procedure for Conducting Excursion Activities in Lviv]. Lvivska miska rada. Available at: [https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/\(SearchForWeb\)/299B720AFB367157C2258410004D-C316?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/(SearchForWeb)/299B720AFB367157C2258410004D-C316?OpenDocument) [in Ukrainian].
20. Zvidky pryizhdzhaly ta skilky vytrachaly turysty u Lvovi v 2019 rotsi [Where did tourists come from and how much did they spend in Lviv in 2019]. Zaxid.net. Available at: https://zaxid.net/zvidki_pryizhdzhali_ta_skilki_vitrac_hali_turisti_u_lvovi_v_2019_rotsi_n1495198 [in Ukrainian].
21. Lvivska Asotsiatsiia Rozvytku Turyzmu [Lviv Tourism Development Association]. Available at: <https://art.lviv.ua/uk> [in Ukrainian].
22. Turystiv – obmal. Hidy u Lvovi u poshuku novykh idei i roboty [There are few tourists. Guides in Lviv are looking for new ideas and work]. Radio Svoboda. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/turystiv-obmal%CA%B9-hidy-u-l%CA%B9vovi-u-poshuku-novykh-idey-i-roboty/30929946.html> [in Ukrainian].
23. Lozynskyy, R., Pantyley, V., Zubyk, A., Smalychuk, H. (2023). The effects of internal displacement on the host border regions (case study of the Lviv Region of Ukraine). *Europa XXI*, № 45, Pp. 39–57. DOI: <https://doi.org/10.7163/Eu21.2023.45.4>
24. Pomer lvivskiyi hid ta kraieznaveť Petro Radkovets [Lviv guide and local historian Petro Radkovets dies]. Varianty. Available at: <https://varianty.lviv.ua/93126-pomer-lvivskiyi-hid-ta-kraieznaveť-petro-radkovets> [in Ukrainian].
25. Pereselentsiam u Lvovi proponuiut nyzku bezkoshtovnykh ekskursionii // Tvoie misto [Lviv offers a number of free excursions for IDPs]. Available at: https://tvoemisto.tv/news/dlya_pereselentsiv_vlashtovuyut_bezkoshtovni_ekskursionii_lvovom_129947.html [in Ukrainian].
26. U Lvovi zapustyly bezkoshtovni ekskursionii dlia viiskovykh, shcho likuiutsia u misti [Lviv launches free tours for military treated in the city]. Lvivska miska rada. Available at: <https://city-adm.lviv.ua/news/tourism/294980-u-lvovi-zapustili-bezkoshtovni-ekskursiji-dlya-vijskovykh-shcho-likuyutsya-u-misti-video> [in Ukrainian].